

DOKUMENTUM

EGY BETILTOTT KÖRLEVÉL, 1944

A magyar nemzet a német megszállás utolsó hónapjait élte. A háború végtelennek tűnő évei alatt elcsigázott lakosságnak meg kellett érnie nemcsak a légi támadások szörnyű pusztítását, hanem polgártársaink tömeges elhurcolását is. Ez az utóbbi a legkeservesebb emlék még azok számára is, akik csupán megdermedt tanúi voltak a történeteknek. De midőn ezt a sötét képet felidézünk, emlékeznünk kell azokra is, akik tőlük telhetően segíteni igyekeztek az üldözötteken. Egyszerű emberekre, akik nem elégedtek meg a szánalom és együttérzés sóhajtásaival, hanem menedékkal, vagy akár csak egy darab kenyérrel, vagy egy pohár vízzel voltak szolgálatukra. És emlékeznünk kell társadalmunknak azokra a vezetőire is, akik bátran kiálltak és szavukat hallatták az üldözöttek érdekében. És ezek közül is ezúttal a katolikus egyház püspökeinek helytállására kívánunk rámutatni. Ők már az üldözés kezdetétől fogva nemcsak a saját egyházmegyéjükben voltak az üldözötteknek fáradhatatlan, még a durva visszautasítástól sem visszariadó pártfogói, hanem az ország kormányát is figyelmeztették, óvták — egyelőre még a nyilvánosság mellőzésével — a felebaráti szeretet és az emberi személy alapvető jogait egyaránt lábbal tipró intézkedésektől. Midőn pedig látták, hogy ilyen úton nem tudják elérni a sérelmes intézkedések visszavonását és jóvátételét, 1944. június 29-én az alábbi közös körlevelet bocsátották ki és elrendelték, hogy ezt a körlevelet a megérkezését követő vasárnapon a templomi szöszékről a híveknek felolvassák.

„Krisztusban Kedves Híveink! — Az apostolutódotk, az egyház mindenkori látható feje és a többi püspökök, Isten akarata szerint hirdetői és őrei az Isten iratlan, vagyis természeti, és írott, vagyis kinyilatkoztatott erkölcsi törvényeinek, kivált a tízparancsolatnak. Ehhez képest egyházunknak közel kétezer éves történelme során sokszor felemelték főpásztori szavukat, mikor ezeket a törvényeket bárki is sértette; és származásra, nemzetiségre, vallásra vagy társadalmi elhelyezkedésre való tekintet nélkül védelmükbe vették azokat, akikre az isteni törvényeknek megsértéséből jogerős bírói ítélettel megállapított egyéni büntett nélkül kár származott; mert senkit, akinek a büntett elkövetésében része nem volt, a fajához, illetve nemzetiségéhez tartozó, vagy vallását követő embertársainak bünteteteiért jogosan büntetni nem szabad.

Hogyha pedig bárkinek veleszületett jogait, amelyenek: jog az élethez, az emberi méltósághoz, a személyes szabadsághoz, a vallás szabad gyakorlásához, a munkaszabadsághoz, a megélhetéshez, a magántulajdonhoz stb., vagy törvényes úton szerzett jogait akár egyes emberek, akár egyes emberi közületek, akár magának az államnak képviselői igazságtalanul csorbítják, vagy éppen elveszik: a magyar püspökök kötelességszerűen felemelik tiltakozó főpásztori szavukat és rámutatnak, hogy az említett jogokat nem az egyes emberek, nem is egyes emberi közületek, sőt nem is az állam képviselői adták, hanem maga az Isten, hogy tehát ezeket — a törvényes és jogerős bírói ítélet kivéve — igazságosan senki és semmiféle földi hatalom nem csorbíthatja és el nem veheti, csak az Isten, vagy az, akinek Isten erre törvényhozó, kormányzó, bírói és végrehajtói hatalmat adott, mert nincs hatalom, csak Istentől. Amde ezt az Istentől nyert hatalmat csak igazságosan, vagyis az Isten erkölcsi törvényeivel összhangban szabad gyakorolni, mert igazságtalanságra és saját törvényeinek megszegésére Isten senkinek hatalmat nem adott, nem is adhatott.

Már most, Kedves Híveink, ezekben a sorsdöntő időkben az ártatlanok védelmében mi, a magyar püspöki kar tagjai, kötelességünket teljesítjük, amikor az Isten nevében felemeljük tiltakozó főpásztori szavunkat a hadviselésnek és a bombázásoknak a keresztény erkölcsantól elítélt módja ellen.

De rámutatunk arra is, hogy mikor ebben a borzalmas világháborúban leginkább rászorulnánk az Isten segítségére, mikor magunknak is gondosan kerülnünk kellene minden szót és cselekedetet, amellyel magunkra és nemzetünkre vonhatjuk az Isten haragját, akkor kimondhatatlan szomorúsággal látjuk, hogy a keresztény Magyarországon is egymás után olyan intézkedések tétettek, amelyek Isten törvényeivel ellenkeznek. Előttetek, Kedves Híveink, nem kell részletesen felsorolnunk azokat a rendelkezéseket, amelyeket végrehajtásuk módjával együtt magatok is jól ismertek és amelyek magyar polgártársaink egy részének, köztük még azoknak is, akik velünk együtt ugyanazt a szent hitet vallják, pusztán származásuk miatt csorbítják, vagy el is veszik velük született jogait. És mindezt anélkül, hogy egyéni bűnösségüket megállapítanák és ennek alapján bírói ítéletet hoznának. Mindezt csak akkor értenétek meg igazán, ha veletek is ugyanilyen jogfosztások történének!

Tőlünk, mint híveinknek Istentől rendelt főpásztoraitól, eddig is távol állott, most is távol áll és ezután is távol fog állni minden pártpolitika, minden csoportérdek és minden egyéni érdek. Azonban, mivel erkölcsi és főpásztori kötelességünket mulasztanánk el, ha gondosan nem örködnénk, hogy az igazságosság csorbát ne szenvedjen, magyar polgártársainkon és katolikus híveinken pedig pusztán származásuk miatt sérelem ne essék: azért hónapok óta szóbeli és írásbeli tárgyalások útján iparkodtunk általában az igazságosságot, különösen pedig a közelmúltban kiadott sérelmes rendelkezésektől sújtott polgártársainkat és híveinket védelmünkbe venni, magunknak a sérelmes rendeleteknek pedig módosítását, illetve hatálytalanítását kértük.

Azonban, bár itt-ott némi enyhítést sikerült is elérnünk, amit köszönettel fogadtunk, mégis mély fájdalommal és súlyos aggodalommal tölt el bennünket, hogy tárgyalásaink során éppen azt nem sikerült elérnünk, amit pedig legjobban szerettünk volna, hogy végleg megszűnjenek az igazságtalan jogcsorbítások és jogfosztások, kivált az elhurcolások. Minthogy azonban mi a kormányzat tagjainak kereszténységében, magyarságában és emberiségében bízva az eddigi eredménytelenségek ellenére sem adtunk fel minden reményt: előttetek eddig nem nyilatkoztunk, hanem a lehető lépések megtétele mellett magunkat türtőztetve várakoztunk.

Most azonban, mikor nagy megdöbbenéssel látjuk, hogy eddigi tárgyalásaink minden erőfeszítésünk ellenére éppen a legfontosabb dolgokban szinte eredményteleneknek bizonyultak, azért minden felelősséget ünnepélyesen elhárítunk magunktól. És mikor az isteni törvények védelmében tielőttetek, Kedves Híveink, közösen felemeljük tiltakozó szavunkat: ebben a formában is kérjük az illetékes hatóságokat, hogy Isten és a történelem előtti felelősségük tudatában a sérelmes rendeleteket minél sürgősebben orvosolják. Ezek a rendeletek ugyanis a nemzet létéért folyó küzdelem idején nemcsak jogbizonytalanságot okoznak, hanem megbontják a nemzet egységét is és ellenünk fordítják a keresztény világ közvéleményét, főképpen pedig ellenünk fordítják az Istent!"

A kormány — tudomást szerezve a körlevélről, — megtiltotta annak postai továbbítását, de a küldemények ennek ellenére is eljutottak az ország minden szögébe, a tilalom csupán némi késedelmet okozott a küldemények egy részénél. Ezért szükségesnek látta a kormány, hogy a püspöki karral tárgyalást kezdjen. Ennek eredményeként a püspöki kar elállott ugyan a körlevél felolvasásától, de ennek fejében a kormány több enyhítő intézkedést tett. Ezek közül a legjelentősebb volt: „A budapesti zsi-

dóknak az országból való elszállítása a további intézkedésig szünetel". Ez a — szövege szerint csupán halasztást engedő — intézkedés tette lehetővé, hogy a budapesti zsidóság megérhette a város felszabadulását. A körlevél pedig nyilvános felolvasás nélkül is országszerte ismertté vált. Ismertté vált már csak azért is, mert a püspöki kar kívánságára a budapesti rádió július 8-án este és július 9-én reggel a következő üzenetet sugározta: „Serédi Jusztinián bíbornok, Magyarország hercegprimása kéri közölni a hazai összes katolikus plébánia-hivatalokkal, hogy az elmúlt hó 29-én kelt „Apostol-utódok” című közös püspökkari körlevél a főtisztelendő papság tájékoztatására szolgál, s a hívek előtt felolvasását el kell hagyni. Viszont a szövegben a következő közleményt kell felolvasni: Serédi Jusztinián bíbornok, Magyarország hercegprimása a maga és a nagyméltóságú püspöki kar nevében közli a katolikus hívekkel, hogy a zsidókra, különösen a megkeresztelkedettekre vonatkozó rendelkezések tárgyában ismételten fordult a m. kir. kormányhoz s ily irányú tárgyalásait tovább is folytatja.”

BÓR ANDRÁS VERSEI

K e s e r g ő

Engedj futni rab világa
Nem születtem árvaságra
Belefájdult már a sorsom
Nyugalmamat mind elosztom

Varangy-árnyék húz a földre
Odavonna mindörökre
Megölhetne hogyha várnék
Tapogatva mint a szándék

Bemocskolná könnyű vérem
Mielőtt a jót elérem
Nem fonódna rám a holnap
S megátkoznának a holtak

Eressz el hát rab világa
Nem születtem árvaságra

B a l a t o n

Lobog a nád
Zörög a szél
Olajba-lágyult bőrömön
Végigszalad a nap
Vitorlarúd
Alatta nyár henyél
Fekszem hanyatt
Gondjaim alszanak

M a g á n y

Örök a gond
súlyos az ének
Koporsó-estéim nagyok.
Csalom magam
nyomnak az évek
Egyedül épp hogy megvagyok.

N y á r v é g

Vadrózsa hajt; néma virág-dal.
Emlékeim közt barangolok.
Továbbmentél az ifjúsággal.
Holnapra talán megroppanok.

M e m e n t ó

Borzoló szél
Hullámlovak
Zuhanó nap tövén
Meggihent zarándok
Hol vagytok már
Forgószél-szavak
Komolytalan barátok